

A CSALÁD BÜNTETŐJOGI VÉDELME

AZ 1941. ÉVI KÖZIGAZGATÁSI TOVÁBBKÉPZŐ TANFOLYAMON
ELŐADTA

ANGYAL PÁL
EGYETEMI NY. R. TANÁR

KÜLÖNLENYOMAT A GYÁMÜGYI ÉS GYERMEKVÉDELMI KÖZSZOLGÁLAT C. MŰBŐL

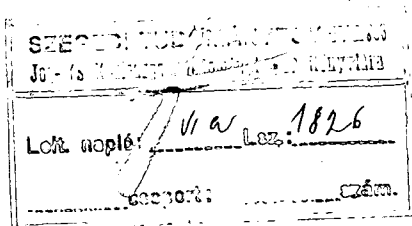
BUDAPEST 1943.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT.

~~NYERELMÉNY~~
~~1977/10~~

A SZERZŐ KIADÁSA.

A nyomdaiért felelős: Mészáros József igazgató.

A család büntetőjogi védelme

I. A jog részéről segítséget, támogatást, védelmet igénylő érdekek köréből a legelsőek közé sorozza a közvélemény azt az érdeket, mely a család gazdasági, egészségügyi s erkölcsi megszilárdításához fűződik.

Ma már alig van kultúrállam, mely a jog eszközeinek beállításával nem törekednék arra, hogy a családot egyfelől belső vonatkozásaiban megerősítse, másfelől külső viszonylataiban megvédelmezze.

És méltán. Mert a család — mint minden erkölcsi társas alakulat ös-sejtje — ad irányt az egyén fejlődésének, sugároz energiát a kisebb-nagyobb szociális egységekbe, és kölcsönöz jelleget az állam s az ennek keretét betöltő társadalom egészének. Ahol fejletlen, gyenge, beteg a sejt, ott nem lehet fejlett, erős és egészséges a test. És viszont a testet alkotó sejtek normális volta erős biztosítéka a test életrevalóságának s annak, hogy az lényegének megfelelően fogja funkcióit kifejthetni.

Bár távol áll tőlem az a nézet, mely a családot és társadalmat merőben biológiai jelenségnek minősíti, mégis úgy vélem, nem tévedek, ha azt állítom, hogy a társadalom s állam erőssége, szilárdsága s fejlődésének helyes irányúsága, sőt létalapja nem csekély mértékben a család erkölcsi és gazdasági minéműségétől feltételezett. Igaza van Rousseau-nak, hogy: „A családi élet vonzó ereje az erkölcsök hanyatlásának legjobb ellenszere“, s még inkább igaz az a tétel, hogy a családi életben beálló züllés, ha általánossá lesz, az állami és társadalmi élet fonálának megszakítója s a pusztulás lélekarangját csendíti meg.

II. A családvédelmet szolgáló intézmények nyomaival már az ókori pogány népeknél találkozunk. Mindazonáltal a pogányság a családvédelem magasabb gondolatához nem juthatott el, mert nem ismerte el a nő s a gyermek teljes emberi jogosultságát s korlátlan hatalmat adott az apának újszülött gyermekének élete felett. A családnak mint támogatást, segítséget és védelmet érdemlő társadalmi jelenségnek jogi értékelése csak akkor vette és vehette kezdetét, amikor a kereszténység a házasság szentségi jellegének, egységének és felbonthatatlanságának, valamint a nő és gyermek lényeges egyenjogosultságának (Gal. 3. 27. k.) hirdetésével és keresztülvitelével a család egyénfölötti jellegét kidomborította, s meghatározta a családhoz tartozóknak egymás irányában fennálló jogait és kötelességeit. A közép-kor elején uralkodó germán népfelfogás is át van hatva már a család egységének eszméjétől; erre meggyőző bizonyítékul szolgál: Feirefriznek a Parzival-monda XV. könyve záró soraiban féltestvéréhez, Parzivalhoz intézett következő szövege:

„wil ich der wahrheit grifen zuo
beidin min vater unde du
und ich, wir waren gar al ein.“

A keresztény és germán eszmék összefonódása megteremtette a család megbecsülésének s a családi kötelességek teljesítésére irányuló készségnek oly érzelmi bázisát, mely szükségtelenné tett minden külső családvédelmet mindaddig, míg mind erkölcsi, mind gazdasági oldalon be nem állott az a lazulás, mely eresztékeiben rázza meg a család intézményét és sodorja a végpusztulás örvénye felé a közösségi életet.

A családot s ezen keresztül a társadalmat és államot fenyegető veszély előidézői két oldalról indultak bomlasztást célzó útjukra s szörnyű szövetségre lépve folytatják támadásukat, mely Szovjetoroszországban a rémület győzelméhez vezetett. Az egyik oldalról az etikai individualizmus és gazdasági liberalizmus veszi tagadásba a család egyénfölötti jellegét s azt atomjaira bontva szétzüllesztí. A másik oldalról a gazdasági élet változása s erős leromlása sok oly tényezőt tett hatályossá, melyeknek mindegyike nem csekély mértékben segíti elő a családnak lesiklását s pusztulását. Ily tényezők: a családalapítással s a gyermekek felnevelésével járó anyagi terhek, melyeknek gondolata riasztólag hat a házasságkötéssel szemben; ilyen a nőemancipáció, mely a nőt eredeti s természetes hivatásától mindinkább eltávolítja, nőiességétől megfosztja s míg pillanatnyilag új kereseti forráshoz juttatja, ugyanakkor a férfiak kereseti s ezzel családalapítási és családgazapítási lehetőségeit végzetesen csökkenti s így végeredményben a nő helyzetét is rontja; ilyen a nők és gyermekek ipari munkában foglalkoztatása, ami nemcsak a családból kivonás szemszögéből, de azért is veszélyt magában rejtő, mert a testi fejlődést károsan befolyásolja s a nőt nemcsak családi kötelességeinek teljesítésében gátolja, de nem ritkán biológiai alkatában is megzavarja.

E kettős irányból jövő támadások káros eredményei között egyenesen vészthozó az a közvetett hatás, mely a modern erkölcsi szabadság kitermelésében nyilvánul meg. Ennek a szabadságnak kiélése vezet a házasságtörésre, a könnyelmű válásokra, a nőnek árucikké alacsonyítására, a nemi élet kicsapongásaira, a gyermeknevelés elhanyagolására; ez indít nem egy férjet s apát arra, hogy feleségétől, gyermekeitől a kötelező tartást elvonja, ez forgatja ki nem egyszer a nőt anyai érzéséből s férje iránt tartozó hűségéből, — ez a szabados erkölcsi felfogás az, melynek gyökeréről sarjadzik ki legtöbb esetben a magzatelhajtás, gyermekkítétel, gyermekölés bűncselekményének bűnös gondolata s ugyanennek a morális elferdülésnek áldozatai azok a gyermekek, kiket a szülők durvasága, kegyetlen bánásmódja az otthontól menekülésre kényszerít s oly környezetbe taszít, mely a züllés útját nyitja meg előttük.

III. A család fokozatos felbomlásának e sötét képe s még sötétebb perspektívája nemcsak gondolkodóba ejt, de egyenesen kötelez, megfelelő családvédelmi intézkedések tervszerű kiépítésére. S ebből a munkából ki kell vennie részét az államnak s társadalomnak egyaránt.

A családvédelem ezidőszert kettős irányú; gazdasági és erkölcsi, — s e két irány síkján kialakuló segítő, támogató, erősítő munkásságot kiegészíti a büntető-

jog, mely akkor lép fel a maga eszközeivel, amikor a családot vagy az ahhoz tartozókat oly támadások, sértések, veszélyeztetések érik, melyeknek büntetés alá vonása nemcsak azért megokolt, mert a kérdéses cselekmények büntetést-érdemlősége minden kétségen felül áll, de azért is, mert e cselekményeknek bűncselekményekké minősítésével, az azokra kiszabandó büntetések fenyegetésével s konkrét esetekben a megfelelő büntetések helyes végrehajtásával a büntetőjog azt a ránevelési célját is szolgálja, mely bizonyos vonatkozásban nagyobb jelentőségű, mint az, mely a megtorlás célgondolatához fűződik.

A családi érzés, a szülői áldozatkészség, a hűséges szeretet, a kölcsönös erkölcsi és gazdasági egybefonódás ébrentartása és fokozása számtalan módon történhetik. E módozatok sorában nem utolsó helyet foglal el a büntetőjog a maga megelőző és megtorló célt szolgáló eszközeivel, amelyeknek szelleme, ha átívódik az egyesek lelkivilágába, a büntetőjog mintegy pedagógiai úton lesz hatékony, mert ránevelni segít a család iránti kötelességek önzetlen és buzgó teljesítésére. Amikor egyfelől figyelmeztet az erkölcsi szabadoság kárhozatos következményeire, másfelől az ingadozókat megerősíti, az elbotlottakat felemeli s bár büntetéssel, de visszatartani igyekszik minden oly cselekmény elkövetésétől, amelynek a család s abban az egyes kárát vallja.

A gazdasági és erkölcsi családvédelem részleteire nem kívánok kiterjeszkedni, csak annyit említek fel, hogy e téren Franciaország, majd Németország, Belgium s legújabban Olaszország vezettek be erőteljes intézkedéseket (ilyenek a céltudatos anya- és csecsemővédelem, a többgyermekes családok anyagi támogatása s kiemelése, az adók és közterhek mérséklése, családi házak építkezésénél olcsó kölcsönök s egyéb kedvezmények nyújtása, családvédelmi pénztárak létesítése stb.). Erkölcsi vonatkozásban a családvédelem feladatai: a szülők és gyermekek vallás-erkölcsi nevelése, az önmegtartózkodás, mértékletesség, egyszerűség és erkölcsi tisztaság erényeinek kiképzése, a jegyesoktatás, a gyermeknevelés erkölcsi elveinek következetes alkalmazása, a cselédkérdésnek szeretetteljes alapra helyezése, a prostitúció visszaszorítása stb.

Annyi bizonyos, hogy e vonatkozásokban — mint helyesen jegyzi meg Kálnay Miklós¹ — nem látszat- vagy részletintézkedésekre, tapogatózó kísérletekre, hanem a szerzett jogok, valamint — igen sokszor a közjó ellenére is feltétlenül őrzött és védelmezett — egyéni érdekek teljes háttérbe szorításával olyan céltudatosan átgondolt és minden részletében szigorúan végrehajtott intézkedésekre van szükség, melyek maradéktalanul szolgálják a család s ezen keresztül a nemzet érdekét.

IV. Mindezeknek megállapítása után alig érthető a kultúrállamoknak az a tartózkodása, melyet a legutolsó időkig a családdal szemben tanúsítottak. A minket ezúttal közelebbről érdeklő büntetőjogi téren évszázadokon keresztül csak a legdurvább családot sértő deliktumok — mint a házasságtörés, kettős házasság — kerültek büntető szankció alá, s ezek is legtöbb helyütt — rendszertanilag teljesen helytelenül — a szemérem elleni bűncselekmények sorába vétettek fel. A családi állás (l'état civil, Personenstand, Familienstand) megváltoztatását célzó vagy

¹ Magyar Közigazgatás, Budapest, 1937. LV. évf. 13. sz.

ezt eredményező bűncselekményeket (így a gyermekcsempészést), valamint a csalárd házasságkötés deliktumát a XIX. évszázad előtt a törvény vagy egyáltalában nem büntette, vagy a falsum körébe vonta. Az e körre szorító büntetőjogi védelem egyáltalában nem kielégítő; nemcsak azért, mert a jogtárgyat csupán egyik kisebb szelvényében bástyázza körül büntetéssel erősített tiltó normákkal, hanem azért sem, mert különösen a családi állás elleni büntettek büntetés alá helyezésével merőben alaki oldalán ragadja meg a kérdést. A családi állás elleni büntett néven ismert bűncselekmények ugyanis csupán oly sértések, melyek a meghatározott családhoz tartozóság érdekét, tehát azt az érdeket csorbítják, mely az egyes ember személyi jogállása szemszögéből, azaz annál az első vonalon alaki jellegű kapcsolatnál fogva jelentős, melynek következtében az egyes ember nem vész el atomként a szabálytalan tömegben, hanem mint meghatározott, valahová tartozó individuum, tagja a társadalmi és állami közösségnek.

Ezen az alaki védelmen túlmenőleg sokkal inkább van szükség az anyagi és erkölcsi védelemre s az ezt erősítő büntetőjogszabályokra.

A családnak e szélesebb körű büntetőjogi védelmét szolgáló szabályok alig néhány évtizedes multra tekintenek vissza; nálunk eddig hivatalosan még csak szó sem esett ilyeneknek megalkotásáról. Ennek a késői kifejlődésnek oka — látásom szerint — egyebek között az a világszemléleti különbség is, mely a mai kort a néhány évtized előtti időktől megkülönbözteti. A múlt évszázad végéig, bemenőleg a jelen évszázadba, a liberális-individualisztikus szemlélet volt az uralkodó, ma viszont Európaszerte mind öntudatosabbá fejlődik az univerzalisztikus spirituális irányzat. Az előbbi világszemlélet talajáról kinőtt büntetőjogszabályok — a minél kisebb fokú beavatkozás elvéből indulva ki — természetesen beérték az alaki védelem nyújtásával. Az ezidőszerint uralkodónak mondható, de mindenesetre erősen homloktérbe jutott univerzalisztikus spirituális világszemlélet viszont rendkívüli nagy figyelmet fordít a büntetőjogi védelemre igényt tartó szociális értékű érdekekre,¹ amelyek között előkelő helyet foglal éppen a család.

V. Hazánkban e téren csak néhány — egymással egyáltalában össze nem függő — fogyatékos rendelkezéssel találkozunk.

Büntetés alá esik természetesen a házasságtörés, a kettős házasság, a családi állás elleni büntett s a csalárd házasságkötés. A szélesebbkörű büntetőjogi családvédelem intézményes szabályozása azonban teljesen hiányzik.

A legszorgosabb kutatás eredményeként a következő büntetőjogszabályok és a családvédelmet szolgáló néhány egyéb jogszabály létezéséről számolhatok be:

1. A Btk. 172. §-ának 2. bek.-e két évig terjedhető államfogházzal rendeli büntetni azt, „aki ... a házasság intézménye ellen izgat“, és pedig „vagy gyülekezeten nyilvánosan szóval vagy irat, nyomtatvány, képes ábrázolat terjesztése vagy közszemlére kiállítása által“. Nem érdektelen, hogy ily rendelkezéssel, mely végül mégis csak alkalmas arra, hogy a házasság és család intézményét minden destruktív

¹ V. ö. Rácz, Az individualisztikus büntetőjogi szemlélet alkonya, Angyal ünnepi kötet 66. l.

izgató megnyilatkozással szemben megvédelmezze: még csupán az 1852. évi osztrák btk. 305. §-ában találkozunk.

2. Az alaki védelem körébe esik a Kbtk. 60. §-ában meghatározott családi állás elleni kihágásnak büntetés alá vonása. Elköveti e kihágást az az anyakönyvvezető, ki az állam törvényei szerint érvényes házasságból született gyermeket — noha e körülményt tudta — az anyakönyvbe, mint az állam törvényei szerint törvényest be nem jegyzi, vagy a törvénytelen gyermeket törvényesnek jegyzi be, — aki abban az esetben, ha az anyakönyvben törvénytelen születésűnek bejegyzett gyermek az illetékes hatóság által jogerejűleg törvényes születésűnek nyilvánított, a hatóságnak azt a meghagyását, hogy a törvényessé nyilvánítást, vagy törvényesítést az anyakönyvbe bejegyezze, nem teljesíti, — végül, aki az anyakönyvbe törvényes születésűnek bejegyzett gyermekre vonatkozólag, ha azt a bíróság jogerejű ítélete által törvénytelen születésűnek nyilvánította, az illetékes hatóság által vele közölt ítéletnek e tartalmát, a felhívás ellenére az anyakönyvbe be nem jegyzi.

3. Az 1876: XIII. tc. 111. §-a kihágás címén büntetéssel sújta azt a gazdát, ki tanköteles gyermekselédjének az iskola látogatására kellő időt nem enged, — továbbá, aki az ily gyermekselédet, testi kifejlődését és növést akadályozó nehéz munkával terheli, vagy aki az ily gyermekseléd irányában kegyetlenkedik.

4. Egészségügyi szemszögből jelentős az 1876: XIV. törvénycikk, melynek 20. és 21. §-a büntetés alá vonja azt, aki a gyermekek ápolására és gondozására törvényszerűleg hivatva van vagy azt magára vállalta: hét évnél fiatalabb gyermeket — ott, hol helyben vagy a közegészségi körben orvos van — megbetegedése esetén mielőbb orvosi segélyben részesíttetésre irányuló kötelezettségének teljesítését elmulasztja. Bizonyos vonatkozásban ideesik a védhímlőoltás kötelezettségének elmulasztásában álló s az 1887: XXII. tc. 11. és 12. §-aiban meghatározott kihágás.

5. Az ipari munkások családi életének bensőséges kifejlődését biztosítja közvetve az ipari munkának vasárnapi szüneteléséről szóló 1891: XIII. törvénycikk. Ez 6. §-ában az 1., 2., 4. és 5. §-okban foglalt rendelkezések megszegését kihágásnak minősíti.

6. A gazda és gazdasági cseléd közötti jogviszony szabályozásáról szóló 1907: XLV. tc. 58. §-ának c) pontja értelmében kihágást követ el, aki a gyermekseléddel kegyetlenkedik, illetőleg a gyermekselédet olyan munka teljesítésére kényszeríti, mely annak testi erejét felülmúlva, egészségét és testi fejlődését veszélyezteti.

7. Nem egy vonatkozásban családvédelmi gondolat hatja át az 1908: XXXVI. törvénycikknek a büntetett gyermekekre és fiataikorúakra vonatkozó rendelkezéseit.

8. Külön figyelmet érdemel a fiataikorúak bíróságáról szóló 1913: VII. tc. 66. §-a, melynek értelmében ha gyermek vagy bűncselekmény elkövetésével nem gyanúsított oly kiskorú egyén, aki élete tizennyolcadik évét még be nem töltötte, környezetében az erkölcsi romlás veszélyének van kitéve, vagy züllésnek indult, a fiataikorúak bírósága sürgős esetekben a következő intézkedéseket teheti: 1. figyelmeztetheti a szülőt, a törvényes képviselőt vagy azt, akinek háztartásában a kiskorú él (gondviselő), hogy reá szigorúbban ügyeljen és őt gondosabban nevelje, 2. utasíthatja a szülőt, a törvényes képviselőt vagy a gondviselőt, hogy a kiskorút megfenyítse, iskolalátogatási kötelességének pontos teljesítésére kényszerítse, az erkölcsi fejlődésére veszélyes környezettől, foglalkozástól vagy életmódtól visszatartsa. Igen

nagyjelentőségű s gondolatébresztő a 67. §-nak az a további rendelkezése, mely szerint a fiataikorúak bírósága azt a szülőt, törvényes képviselőt vagy gondviselőt, aki az előbbi szakasz alapján kiadott utasításának igazolatlanul eleget nem tesz, kihágás miatt pénzbüntetéssel büntetheti. Nézetem szerint ez a rendelkezés a kötelességeiket nem teljesítő szülőkre ki volna terjeszthető.

9. Igen helyes, de aránylag szűk körre terjedő rendelkezés az, mely a közveszélyes munkakerülőkről szóló 1913: XXI. tc. 3. §-ának 1. pontjában olvasható, s melynek értelmében vétség miatt tizenöt naptól hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő (az 5. és 6. §-ok esetében dologházba utalható) az a közveszélyes munkakerülő, ki magát vagy családját munkakerülő életmódjával erkölcsi romlásnak teszi ki (nézetem szerint az anyagi romlásnak kitétel, valamint a családi kötelességek durva elhanyagolásának esetére is ki volna terjesztendő e rendelkezés, s egyben megfelelő intézkedések foganatbavétele volna biztosítandó a család megmentésére).

10. Közvetve családvédelmi célt szolgál a sajtóról szóló 1914: XIV. tc. 24. §-ának 9. b) pontja, mely vétség címén bünteti azt, ki a gyermeknemzést meggátló vagy magzatelhajtó szereket hirdet, vagy magzatelhajtásra szolgáló módot vagy alkalmat ajánl.

11. A gyermekek értelmi és erkölcsi fejlődését elősegíteni célzó 1921: XXX. törvénycikk az iskoláztatási kötelesség teljesítésének biztosításáról szól; az erkölcsi családvédelem célját szolgálja, midőn kihágásért bünteti azt a gondviselőt (szülő, gyám, gazda; 1. §.), ki a gyermek irányában fennálló iskoláztatási kötelességének nem tesz eleget.

12. Az ipartörvény módosításáról szóló 1922: XII. tc. 128. §-a értelmében kihágást követ el az a munkaadó: 1. aki az e törvényben a foglalkoztatásra nézve megállapított alsó korhatárnál fiatalabb gyermeket (74. §.) foglalkoztat (ugyanígy a sütőipari munkának szabályozásáról szóló 1923: XV. tc. 16. §. b) pontja); 2. aki tanoncot tanszerződés (87. §.), illetőleg szülői nyilatkozat (76. §. ut. bek.) nélkül tart; 3. aki az e törvényben foglalt tilalom ellenére tanoncot tart; 4. aki a tanonccal szemben fennálló, e törvényben megállapított kötelességek valamelyike ellen vét (igen figyelemreméltók a munkaadó kötelességeit meghatározó 92—95. §-ok); 5. aki gyermeket vagy fiatakorút képesítéshez kötött iparban tanszerződés nélkül alkalmaz, 6. aki a 81. §. utolsó bekezdésében foglalt tilalom ellenére kiskorú női tanoncnak lakást vagy ellátást ad (a hivatkozott bekezdés szerint: nőtlen, özvegy, feleségétől elvált vagy különválva élő iparos háztartásában kiskorú női tanoncnak lakást és ellátást nem adhat).

13. Figyelmet kíván a betegségi és baleseti kötelező biztosításról szóló 1927: XXI. törvénycikk, mely közvetve szintén családvédelmi célt tart szemelőtt, s kihágásnak minősíti a vonatkozó előírások meg nem tartását.

14. Közvetett családvédelmi gondolat villanik ki az 1927: XXXIII. törvénycikkből is, melynek címe: az ifjúság védelméről szeszés italok kiszolgáltatása és szórakozó helyek látogatása terén. E törvény 1. §-a kimondja, hogy olyan ifjú egyén számára, aki élete tizennyolcadik évét még be nem töltötte, nyilvános helyiségben vagy helyen (akár vendéglőben, kávéházban, szállodában, kimérésben, korcsmában, automatabüffében, üzletben, akár kirándulóhelyen, vásáron, búcsújáróhelyen, táncmulatságban stb.) szeszés italt (bort, gyümölcsbort, pezsgőt, sört, pálinkát, likórt stb.) sem

fizetésért, sem ingyen kiszolgáltítani nem szabad még abban az esetben sem, ha felnőtt kíséretében van. A 2. §. szerint kihágást követ el: 1. aki e tilalom ellenére szándékosan vagy a köteles gondosság elmulasztásával életének tizennyolcadik évét be nem töltött egyén számára szeszes italt kiszolgáltat; 2. az a felnőtt egyén, aki e tilalom ellenére életének tizennyolcadik évét be nem töltött egyén számára szeszes italt rendel, vagy neki ilyen ital fogyasztását megengedi; 3. aki, mint szeszes ital eladásával foglalkozó üzemnek tulajdonosa vagy felelős vezetője, szándékosan vagy gondatlanságból eltúri, hogy helyiségében alkalmazottja az 1. pont alá eső cselekményt kövessen el.

15. Egész közelről érdeklí az intézményes családvédelmet az iparban, valamint némely más vállalatban foglalkoztatott gyermekek, fiatalkorúak és nők védelméről szóló 1928: V. törvénycikknek számos — büntető szankcióval is megerősített — rendelkezése (v. ö. különösen a 35—36. §-okat).

16. Nem csekély a jelentősége az 1928: XL. törvénycikknek, mely az öregség, rokkantság, özvegyiség és árvaság esetére szóló kötelező biztosításról rendelkezik s bizonyos mulasztásokat kihágássá minősít (v. ö. 182—189. §§.).

17. Ugyanily szempontból jön figyelembe a gazdatisztek öregségi, rokkantsági és haláleseti kötelező biztosításáról szóló 1936: XXXVI. törvénycikk s annak 29. §-ában foglalt büntető rendelkezés.

18. Figyelemreméltó az 1937: I. törvénycikk az 1934. évben Genfben tartott Nemzetközi Munkaügyi Egyetemes Értekezlet által a nők éjjeli munkája tárgyában tervezet alakjában elfogadott nemzetközi (módosított) egyezmény becikkelyezéséről. E szerint nőket korkülönbség nélkül tilos ipari köz- és magánüzemekben vagy azok melléküzemeiben éjjel foglalkoztatni.

19. A közszolgálati alkalmazottak és nyugdíjasok illetményeinek, illetőleg el-látási díjainak megállapításánál érvényesülő családvédelem alapjait az 1912: XXXV. törvénycikk fektette le. Ebben a törvénycikkben nyilvánult meg először az a szociális elgondolás, hogy családvédelmi szempontokból elsősorban az olyan alkalmazottak anyagi helyzetén történjék a családi pótlék rendszerének bevezetésével segítés, akiknek gyermekek neveltetéséről kell gondoskodniok. A családi pótlék rendszerét továbbfejlesztették az 1917: IX., az 1921: XXIII., az 1921: XLVI. és legújabban az 1937: XIII. és az 1938: XXXVIII. törvénycikkek.

20. A munkaviszony egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1937: XXI. tc. 11. §-ából is családvédelmi gondolat csillan ki; e szakasz szerint ugyanis „az évenkinti fizetéses szabadságba nem lehet beszámítani a . . . lebetegedés miatt történt munkamegszakítást.”

21. A hadiárvák és hadigyámoltak ellátásáról már korábbi törvénycikkek rendelkeztek. Figyelmet érdemel az 1933: VII. tc. 17. §-a, majd az 1938: IV. törvénycikk, ez 9. §-ának (3) bekezdésében a tűzharcosokra vonatkozólag kimondja, hogy „amennyiben igényjogosult tűzharcos jelentkező nincs, a munkaképtelen tűzharcos helyett az azt eltartó családtagját kell a tűzharcos kontingens terhére alkalmazni.” A 10. § viszont elrendeli, hogy „tűzharcos gyógyszerész pályázók hiányában ez az előny (hogy tudniillik a gyógyszerértári jogosítványok adományozásánál egyenlő feltételek mellett a hadirokkant, a vitézi rendbe tartozó és tűzharcos gyógyszerészeket előnyben kell részesíteni) a gyógyszerész hadiözvegyeket is megilleti.”

22. Családvédelmi gondolat valósul meg az 1938: XII. törvénycikkben. Ez a gazdasági munkavállalók kötelező öregségi biztosításáról szól, amennyiben 10. §-ában a biztosításra kötelezett munkavállaló, illetőleg a járadékos elhalálozása esetére is támogatást nyújt a hátramaradt családnak. (A büntető rendelkezéseket a 30. § tartalmazza.) Ide vonatkozik az 1939: XVI. törvénycikk is.

23. Említést kíván az iparban (kereskedelemben), valamint a bányászatban és a kohászatban alkalmazott munkások gyermeknevelési pótlékáról szóló 1938: XXXVI. törvénycikk. Ennek 29—32. szakaszai az előírt bejelentési, fizetési s egyéb kötelesek elmulasztását, a hamis bejelentés vagy hamis igazolás előterjesztését kihágásként rendelik büntetni.

24. Utalok az 1939: I. törvénycikkre, mely az 1935. évben Genfben tartott Nemzetközi Munkaügyi Egyetemes Értekezlet által a nőnek bármilyen bányában földalatti munkára alkalmazása tárgyában tervezet alakjában elfogadott nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről szól.

25. A mozgósítás esetében a behívottak gyámolítás nélkül maradt családtagjainak segélyezéséről az 1882: XI. törvénycikk és az ennek módosítása tárgyában az elmúlt világháború idején alkotott 1914: XLV. törvénycikk rendelkezett. E törvények az 1922: III. tc. 20. §-ának utolsó előtti bekezdésében foglalt rendelkezése folytán még annakidején hatályukat veszítették. Ma e kérdést az 1939: II. tc. 222. és 223. szakaszai szabályozzák.

26. Az egészségügyi családvédelmet szolgálja a gümőkór és a nemibetegségek elleni védekezésekről, valamint a közegészségügyi törvények egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló 1940: VI. törvénycikk. A többrendbeli büntetőrendelkezés közül kiemelem a következőket: a házastársnak szándékosan vagy gondatlanul nemibetegséggel megfertőzése is testi sértés, melynek tárgyában azonban bár az a Btk. 302. §-a szerint büntetendő súlyos testi sértés büntetnének vagy vétségnek minősül, büntetőeljárásnak csak a sértett fél indítványára van helye (50. §); kihágás a bejelentési kötelezettség megszegése, a vizsgálatra nem jelentkezés, a gyógykezelésre jelentkezés elmulasztása, a kezelőorvos utasításának be nem tartása stb. (53. §).

27. Gazdasági családvédelem céljait szolgálja a legkisebb gazdasági munkabérek megállapításáról szóló 1940: XV. törvénycikk (ezt megelőzően az 1898: II. és az 1923: XXV. törvénycikkek, a 6.660/1935. M. E. sz. rendelet, valamint az 1937: XXXI. törvénycikk); a büntető-jogszabályokat a 20. és 21. §-ok tartalmazzák.

28. A szellem-erkölcsi családvédelmi gondolat síkján rendelkezik az 1940: XX. törvénycikk, az iskoláztatási kötelezettségről és a nyolcosztályos népiskolákról címen (a büntetőrendelkezések a 15. §-ban).

29. Rendkívül nagy jelentősége van az Országos Nép- és Családvédelmi Alapról szóló 1940: XXIII. törvénycikknek. Ez felismerte annak a messzemenően tervszerű, organikusán összefüggő egységes szociálpolitika megszervezésének szükségét, amely a támogatásra szoruló néprétegek részére állandó életlehetőséget s tisztességes megélhetést van hivatva biztosítani.

30. Nem csekély mértékben szolgálja a családvédelem eszméjét a büntetőítéllethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények korlátozásáról és megszüntetéséről szóló 1940: XXXVII. törvénycikk.

31. Közvetve a házasságkötés lehetőségét fokozza a családi tűzhely létesítése és

így az építőtakaréküzlet szabályozásáról szóló 1941:IV. törvénycikk. Ennek célja, hogy „a befizetők meghatározott terv szerint kölcsönben részesüljenek, lakóház vagy lakóhely megvétele vagy lakóház építése vagy alakítása vagy az 1924:XII. törvénycikk rendelkezései szerint társasházhoz tartozó lakás megszerzése céljából.” (1. §).

32. A család illetőleg a gyermekek egészségügyi érdekeit valamint a fajtisztaság megóvását szolgálja a házassági jogról szóló 1894:XXXI. törvénycikk kiegészítéséről és módosításáról, valamint az ezzel kapcsolatban szükséges fajvédelmi rendelkezésekről szóló 1941:XV. törvénycikk. Kiemelkedő fejezetei: I. a házasságkötés előtt szükséges orvosi vizsgálat (1—4. §§), II. a házasodási kölcsön (5. §), III. a házasság megtámadására és felbontására vonatkozó rendelkezések (6—8. §§), IV. nemzsidó és zsidó házasságkötésének tilalma (9—10. §§). A vonatkozó szabályok megszögője a törvényben szabatosan meghatározott vétség, illetőleg büntett címen büntetendő (11—14. §), azonkívül vétség s minősítő körülmények fennforgása esetében büntett miatt büntetendő „az a zsidó, aki magyar honos tisztességes nemzsidó nővel házasságon kívül nemileg közösül, vagy aki magyarhonos tisztességes nemzsidó nőt házasságon kívüli nemi közösülés céljára a maga vagy más zsidó részére megszerez vagy megszerezni törekszik“ (15. §).

VI. Áttekintve a család védelmét szolgáló elősorolt büntetőjogi rendelkezéseken s néhány egyéb — ugyan e cél megvalósítása érdekében alkotott újabb — jogszabályon, megállapítható, hogy azok mind külön-külön, mind együtteségükben rendkívül értékes alkotások. Főleg a büntetőjogiak nem egy vonatkozásban hatályosan visszaszorítanak több, a család s az ehhez tartozók erkölcsi, egészségügyi, fajtisztasági, gazdasági és általában egzisztenciális érdekeit sértő vagy veszélyeztető bűnös magatartást. Mindazonáltal nem vonják be a védelmi körbe épp azokat az érdekelteket, melyeknek maradéktalan épségéhez elsősorban fűződik a család megalapozottságának szilárdsága, fejlődésének helyes iránya, s mint társadalmat fenntartó sejt egészsége.

E megállapításokból egyenest következnek a törvényhozóval szemben támasztott következő igények.

1. Kívánatos volna — nem várva be a Btk. általános revíziójának idejét — a család büntetőjogi védelmét szolgálni hivatott szervesen összefüggő jogszabályokat újabb büntetőnovella keretében rendszeresen összefoglalni.

2. A család-elhagyás bűncselekménye mindenesetre felveendő volna az alkotandó törvénybe. E helyütt — bár mintául szolgálhatnak egyes külföldi törvényhozási munkálatok — nézetem szerint semmiesetre sem szabad a büntethetőséget attól a feltételtől tenni függővé, hogy az elhagyás következtében az eltartást vagy neveltetést biztosító közhatósági intézkedések szüksége állott be.

3. Büntetés alá vonandó lenne az, ki az általa házasságon kívül teherbe ejtett nőtől s az újszülöttől a kötelező támogatást és segítséget megtagadja.

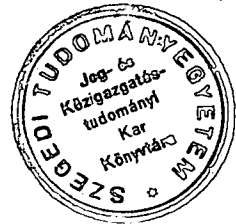
4. Bűncselekménnyé volna minősítendő a feleségnek, anyának megokolatlan lebecsülése, az irányában tanúsított durva bánásmód.

5. Fokozottabb mértékben védelemben volnának részesítendőek a gyermekek: szülők, közelebbi hozzátartozók s gondviselőiknek egészségét s erkölcsöt veszélyeztető magatartásaikkal szemben.

6. Büntetendő volna, ki szülő, közeli hozzátartozó vagy gondviselő létére a gondjain levő gyermek erkölcsi romlását — bár módjában van — meg nem akadályozza.

Eljárásjogi oldalról megfontolandónak tartom, nem kellene-e — esetleg az angol jog mintájára¹ ügynevezett családi bíróságokat szervezni, melyek a büntető eljárás megindítása előtt a feleket békéltető, figyelmeztető szóval kötelességeik teljesítésére intené. Büntetés alkalmazására csak súlyosabb esetekben, illetőleg sikertelen intés után kerülhetne a sor.

A magyar nemzet megerősítésének elodázhatatlanul szükséges áldásos munkájából fogja kivenni részét a törvényhozó, ha egyébirányú családvédelmi intézkedések életbehívásával kapcsolatban a megfelelő büntetőjogi eszközöket is rendelkezésre bocsátja.

¹ Beth, Familiengerichte, Internationales Anwaltsblatt 1937. évf. 107. l.